

Economie, quo vadis?

D.A. Hollanders

*De auteur is als onderzoeker verbonden aan het Amsterdams
Instituut voor Arbeidsstudies (AIAS).
hollanders@jur.uva.nl*

Economische modellen worden steeds verder verfijnd. Inzichten uit de economie blijken steeds beter toepasbaar op andere onderzoeksgebieden. Fundamentele vragen over de rol van de economie in het economisch beleid blijven onbeantwoord.

Namen als Duhem, Quine, Lakatos en Popper komen zelden voor in een economieboek, maar ze zijn prominent aanwezig in de inleiding van het recent verschenen *New Frontiers in Economics*. Het doel van dit boek is dan ook opmerkelijk. De in de bundel bijeengebrachte essays gaan in op de vraag hoe de economische wetenschap zich de afgelopen decennia heeft ontwikkeld en of die ontwikkelingen mogen gelden als wetenschappelijke vooruitgang.

De auteurs bestrijken zeer uiteenlopende onderwerpen en hanteren verschillende criteria voor vooruitgang. Sommigen beoordelen economische modellen eerst en vooral op de plausibiliteit van de aannamen of op de nauwkeurigheid van de uitkomsten. Andere auteurs kijken naar de toepasbaarheid van bestaande economische theorieën op andere onderzoeksgebieden. Weer anderen hanteren een buitenwetenschappelijk criterium: de mate waarin de economische wetenschap een maatschappelijk relevante bijdrage levert.

Plausibel en nauwkeurig

De aannamen achter economische modellen zijn niet altijd even plausibel. Gedragseconoom Rabin richt zich op de plausibiliteit van de aanname van rationaliteit. Hij geeft een uitgebreid overzicht van experimenten waarin mensen op niet-triviale wijze niet rationeel handelen. Rabin stelt vervolgens dat de op zich zeer nuttige aanname van rationaliteit aangevuld dient te worden met aannamen die psychologisch realistischer zijn.

De experimenten die Rabin aanhaalt om zijn stelling te staven, zijn niet nieuw, maar wel bijzonder goed gekozen. Zijn aardigste voorbeeld is de ‘wet van de kleine aantallen’: mensen overschatten (onderschatten) de kans dat een kleine (grote) steekproef de eigenschappen van de onderliggende verdeling heeft. We schatten de kans dat minstens tachtig procent van vijf muntworpen kop is even groot als de kans dat van twintig muntworpen er minstens tachtig procent kop zijn (terwijl de kans in het eerste geval veel groter is). Een ander voorbeeld is dat mensen hun nut niet goed kunnen voorspellen. Het gepercipieerde nut op basis waarvan beslissingen worden genomen is bijgevolg niet gelijk aan het daadwerkelijk genoten nut.

Dit soort voorbeelden (Rabin geeft er veel meer) maakt duidelijk dat mensen niet (in staat zijn tot) maximaliseren. Rabin bespreekt vervolgens kort enkele modellen waarin van rationaliteit afwijkende gedragsaannamen – bijvoorbeeld modellen met begrensde rationaliteit – formeel worden gemodelleerd. Helaas laat hij mogelijke kritiek op dergelijke modellen onbesproken. Het modelleren van elke empirisch geconstateerde afwijking van aannamen leidt al snel tot een onoverzichtelijk grote verzameling van modellen, waarbij niet duidelijk is hoe deze modellen met elkaar samenhangen.

Voorspellen

Al te eenzijdige aandacht op modelaannamen gaat voorbij aan waar een model voor is bedoeld: het stileren en daarmee analyseren van een economisch vraagstuk. Dat laatste kan alleen door het maken van simplificerende aannamen. Werkelijke waarde heeft een model vervolgens als het bijdraagt aan meer of beter begrip van het bestudeerde economische verschijnsel. Dit is het uitgangspunt in de bijdrage van Nobelprijswinnaar Stiglitz. Het probleem met modellen met perfecte informatie, zo stelt hij, “*was not only that they seemed wrong, but that they also left a host of other problems unexplained*”.

In de besproken modellen is hét cruciale punt dat er op markten imperfecte informatie is: werknemers weten meer over hun arbeidsproductiviteit dan de werkgever, verkopers van tweedehands auto’s meer over de kwaliteit van de auto dan de koper. Acties bevatten informatie; het wel of niet afgeven van een garantie door een verkoper bevat informatie over de kwaliteit van het product. Bij imperfecte informatie zijn markten over het algemeen niet langer (Pareto-)efficiënt (er is met andere woorden een herverdeling mogelijk waarbij niemand er op achteruit gaat en minstens één persoon er op vooruit gaat). Ook impliceren modellen in deze geest dat de prijswerking niet hoeft te zorgen voor gelijkheid van vraag en aanbod. De theorie van efficiënte lonen, waarbij de productiviteit van een werknemer positief samenhangt met de hoogte van diens loon, voorspelt bijvoorbeeld dat er werkloosheid bestaat in een evenwichtssituatie. De winst is dan dat werkloosheid en de hardnekkigheid ervan verklaard kunnen worden als de uitkomst van het model en niet als een tijdelijke afwijking van het evenwicht.

Het domein van de economische wetenschap

Tegenover de bijdragen die bestaande modellen problematiseren, staan de bijdragen van Sykes (*New Directions in Law and Economics*) en van Garfinkel en Skaperdas (*Contract or War*), waarin bestaande economische modellen worden toegepast op vraagstukken die op het eerste gezicht niet tot de economie behoren. Uitbreiding van het toepassingsgebied van de economische wetenschap, is een ander mogelijk criterium voor wetenschappelijke vooruitgang.

Oorlog en consumptie

In het artikel van Garfinkel en Skaperdas wordt gepoogd (het ontstaan van) oorlog te verklaren door het trekken van de uiterste consequentie uit een citaat van Edgeworth: “*The first principle of Economics is that every agent is actuated only by self-interest*”. In het beschreven model hebben twee agenten de keuze om óf consump-

tiegoederen te produceren óf wapens waarmee ze de ander zijn goederen afhandig kunnen maken. Eigendomsrechten zijn dus niet gegarandeerd. Waarom zouden mensen er in de markt wel alles aan doen om hun nut te maximaliseren, maar zich niet schuldig maken aan diefstal? Uitgaande van deze retorische vraag komen de auteurs vervolgens niet verder dan de conclusie dat oorlog in het model onvermijdelijk is en dat oorlog Pareto-inefficiënt is.

De auteurs zetten zich daarbij in de inleiding zonder enige nadere toelichting af tegen sociaal-wetenschappers. De in de conclusie gegeven verklaringen voor de af- of aanwezigheid van conflicten zijn vervolgens politicologisch (de staat) en sociaal-psychologisch (moraal). Garfinkel en Skaperdas weten niet overtuigend te laten zien dat modelleren hier een nuttige bezigheid is. Er is daarbij een algemener punt aan de orde. Bij het (ver)kopen van een tweedehands auto is er sprake van een duidelijk economisch mechanisme dat zich goed laat formaliseren. Het modelleren van een ingewikkeld en bovenindividueel verschijnsel als het ontstaan van oorlog, is alleen nuttig als heuristisch bij een sociologische of politicologische analyse. De combinatie van een willekeurig aandoend model en ononderbouwde kritiek op 'de' sociale wetenschappen vertegenwoordigt alles wat soms zo tegenstaat in economieën. Het is daarbij opmerkelijk vast te stellen dat economie en passant niet tot de sociale wetenschappen wordt gerekend.

Misdaad en maximaliseren

Sykes' toepassing van conventionele (econometrische) modellen op gejuridiseerd gedrag is een stuk vruchtbaarder. Sykes neemt als uitgangspunt de woorden van Becker dat "*criminals make rational choices*". Hij werpt de vraag op wat de optimale verhouding is tussen boetes en inbewaringstelling. Een complicerende factor daarbij is dat boetes uiteindelijk moeten worden afgedwongen door de dreiging van inbewaringstelling. Een andere vraag is of zwaarder straffen de criminaliteit verlaagt.

Op dergelijke algemene vragen past geen ongeclausuleerd ja of nee. Het gebruik van het vocabulaire en de benadering van de econoom leiden hier wel tot interessante inzichten. Zo blijken zogenaamde *three strikes and your out*-wetten in de VS te worden gevolgd door een *stijging* van het aantal moorden. De economische uitleg is bijvoorbeeld dat een recidivist eerder geneigd zal zijn getuigen te vermoorden als de ernst van zijn recidive niet uitmaakt voor de strafmaat. Een andere interessante (zij het controversiële) bevinding van de econoom Levitt is dat het legaliseren van abortus met een vertragingseffect van achttien jaar zou hebben gezorgd voor een afname van de jeugdcriminaliteit. Ook blijkt uit dit type onderzoek dat minderheden, als voor verschillende variabelen gecorrigeerd is, zwaardere straffen krijgen opgelegd. Dit zijn interessante toepassingen, waarbij echter wel alle econometrische voorbehouden van kracht zijn.

Maatschappelijke vragen

Een vervolgvraag is of (inherent onzekere) uitkomsten van economisch onderzoek rechtvaardigingsgrond mogen zijn voor concreet beleid. Als beleid in toenemende mate te verbeteren

valt door economische inzichten, dan is dat wellicht de beste maatstaf voor wetenschappelijke vooruitgang.

Macro-economische vragen worden, in tegenstelling tot de micro-economische bijdragen van Rabin en Stiglitz, niet zozeer ingegeven door de economische wetenschap, als wel door maatschappelijke ontwikkelingen. Dit bevestigt Muhrings stelling dat ontwikkelingen in de macro-economische wetenschap worden gedreven door ontwikkelingen in de macro-economie – maar met een vertraging. Dit geldt ook voor het stuk van Raj over ontwikkelingseconomie, waarin hij alternatieven bespreekt voor de convergentietheorie van Solow. Eén van de cruciale punten is het belang van het coördineren van verwachtingen om van een 'slecht' evenwicht naar een 'goed' evenwicht te komen. Als producenten meer afzet verwachten, zullen ze meer mensen in dienst nemen en dat kan de verwachte afzetverhoging rechtvaardigen.

In zijn bijdrage over politieke economie stelt Poterba eveneens een aantal macro-economische vragen. Leidt competitie tussen verschillende landen bij mobiel kapitaalverkeer tot (inefficiënt) lage belastingtarieven? Hoe beïnvloedt vergrijzing de economische groei? Hoe de kosten van mogelijke aanslagen te verdelen tussen de private en publieke sector? Poterba beperkt zich in het kader van zijn onderzoekagenda tot het een (heldere) bespreking van de vragen en komt niet toe aan een overzicht van mogelijke antwoorden.

Conclusie

Helaas blijft onbesproken hoe de economie zich als wetenschap heeft ontwikkeld. De in de inleiding genoemde wetenschapsfilosofen worden in de rest van de bijdragen niet meer genoemd en dat is een gemiste kans. Het zou interessant zijn geweest meer te lezen over de vraag hoe het testen van hypothesen in de experimentele economie zich verhoudt tot de Duhem-Quine kritiek, die stelt dat het

onmogelijk is om hypothesen afzonderlijk te testen. Meer fundamentele sceptis, zoals de stelling dat "*all econometric models break down when used for policy*" (de wet van Goodhart) blijft onbesproken. Ook een aantal andere zaken valt op door afwezigheid. Geen woord over ontwikkelingen in de niet-lineaire economische dynamica (chaostheorie), simulatietechnieken, neuro-economie en evolutionaire speltheorie. De samenstellers zeggen daar zelf over dat "*our selection will not satisfy every reader.*"

Het bijeenbrengen van een aantal artikelen is nog geen coherente en wetenschapsfilosofisch verantwoorde bespreking van de grenzen van de economie. Dat laatste was naar zeggen van de samenstellers wél de inzet. Wie dan ook belang stelt in het laatste nieuws over wetenschappelijke ontwikkelingen in de economie, zal zich tevreden moeten blijven stellen met de wetenschappelijke journals. Wie zich verheugt in een wetenschapsfilosofische verhandeling, wende zich eveneens elders.

Wie evenwel een bundel aardige artikelen over uiteenlopende onderwerpen wil lezen, kan de gang naar de boekhandel gerust maken. Op een enkele uitzondering na zijn de bijdragen interessant en lezenswaardig en de auteurs getuigen van een grote eruditie op hun verschillende vakgebieden. ■

David Hollanders

New Frontiers in Economics
M. Szenberg & L. Ramrattan (red.)
ISBN 05 2154 536 6
Cambridge University Press, 2004